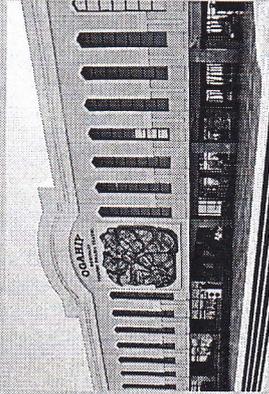

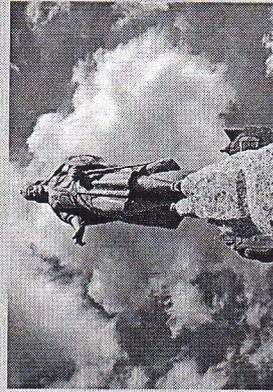
INDEKS 1072

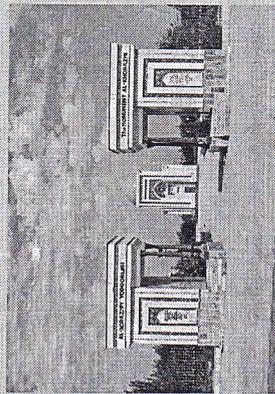
EZGU FIKR, EZGU SO‘Z, EZGU AMAL!

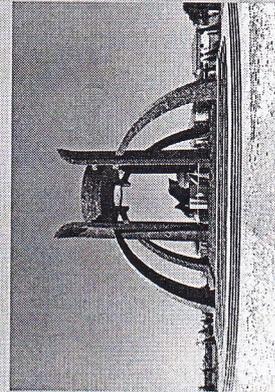
Oqahiy nomidagi
viloyat drama teatri

Jaloliddin Manguberdi
yodgorligi

Al-Xorazmiy yodgorligi

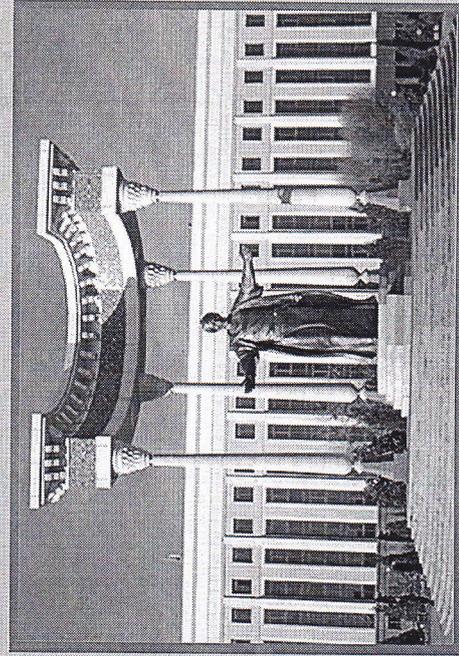

“Avesto” yodgorligi

Шарипова О. Нарзуев В.З.
Илмий журнал

ILM SARCHASHMALARI

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETINING
ILMIY-METODIK JURNALI

ISSN 2010-6246

9 772010 624002

2019-6

MUNDARIJA

ҲАРАКАТЛАР СТРАТЕГИЯСИ – АМАЛДА

С.Давлетов. Хоразм вилоятидаги иқтисодий ислохотлар.....	3
---	---

МАТЕМАТИКА

А.Ҳахшимуратов, Р.Ҳангібайева. Koeffitsiyentlari kompleks qiymatli bo‘lgan Shturm-Liuvill operatorlari kvadratik dastasining bitta sinfi uchun xill diskriminanti.....	7
Р.Шарипов. Задача Дирихле в классе субгармонических функций.....	12
В.Курбонбоев. Some Properties Of k – Convex Functions.....	16

ТИВВИЙОТ

Д.Батиров, А.Мусаева, Д.Юсупов. Лапароскопическая холецистэктомия в сочетании с гинекологическими операциями у больных с анемией.....	19
Z.Salaeva, R.Masharipova. Pathomorphological Changes in Children with Lichthetic Leukemia.....	22

TARIX

Х.Отегенов. 1916 йилги кўзғолон тарихшунослиги масалалари.....	26
Ж.Айтмуратова. XX асрнинг иккинчи ярмида қорақалпоғистоннинг жанубий туманлари маданияти таракқиётида санъат арбобларининг хизмати.....	30

FALSAFA

N.Farxodjonova. Milliy madaniyat rivojida an‘anaviylik va zamonaviylik ko‘rinishlari.....	34
Х.Обломуратова. Миссионерлик фаолиятининг усул ва воситалари.....	36
Л.Ҳайтов. “Кашф ул-махжуб”да Ҳаким ат-Термизий ва “Ҳакимийлик” тариқати ҳақида.....	39
О.Шарипова, З.Нарзиев. Азизиддин Насафий қарашларида комил инсонни тарбиялашнинг назарий асослари.....	43

TILSHUNOSLIK

Х.Саримсоков. А.Навоий ва З.М.Бобур асарларида жисмоний тарбия ва спортга оид терминларнинг диахрон тадқиқи.....	48
М.Курбонова. Болалар нутқида пропозиционал актнинг воқеланиши.....	51
С.Нормаматов. Исҳоқхон Ибратнинг “Луғоти ситта алсина” (“Олти тилли луғат”) асарида шарқ ва ғарб луғатчилиги анъаналари.....	55
У.Йигиталиев. Стилистик воситаларда “жинс” концептининг ассоциатив-вербал ифодаланиши.....	58

ADABIYOTSHUNOSLIK

А.Кенжаев. А.С.Пушкиннинг “Сув париси” драматик достонидаги романтик кайфиятнинг таржимада қайта яратилиши хусусида.....	65
Қ.Юлчиев. Бадиий тафаккур тарихида макон ва замон масаласининг тадрижий такомилли.....	69
Н.Очилов. Тарқоқ сюжетларнинг муайянлашувида бахши маҳоратининг ўрни.....	75

PEDAGOGIKA

К.Гулямов. Компетенциявий ёндашув асосида бўлажак амалий санъат ўқитувчиларини тайёрлаш тизимини такомиллаштиришнинг методик асослари.....	79
---	----

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI OLIY VA O‘RTA MAXSUS
TA‘LIM VAZIRLIGI**

URGANCH DAVLAT UNIVERSITETI

ILM SARCHASHMALARI

Jurnal O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasining FILOLOGIYA, FALSAFA, FIZIKA-MATEMATIKA hamda PEDAGOGIKA fanlari bo‘yicha doktorlik dissertatsiyalari asosiy ilmiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrdir.

6.2019

**научно-методический журнал
Издаётся с 2001 года**

Urganch – 2019

Шу жиҳатдан бу халқларнинг ижтимоий, маданий ҳаётида тасаввуф тариқатларнинг таъсири муҳим ўрин тутган. Ҳозирда тасаввуф таълимотини илмий ўрганишга катта эътибор қаратилмоқда. Тасаввуф таълимотини илмий ўрганиш билан бирга, унинг амалий-тарбиявий жиҳатларига катта эътибор қаратиш лозим.

Ойгул Шарипова, Зубайдилло Нарзиев (БухДУ)
АЗИЗИДДИН НАСАФИЙ ҚАРАШЛАРИДА КОМИЛ ИНСОННИ
ТАРБИЯЛАШНИНГ НАЗАРИЙ АСОСЛАРИ

***Аннотация.** Мазкур мақолада XIII аср тасаввуф таълимоти ва фалсафасига беқиёс ҳисса қўшган ватандошимиз улуғ мутасаввуф Азизиддин Насафийнинг қарашларида комил инсонни тарбиялашнинг назарий асослари ва мутасаввуфнинг антропологик таълимоти ҳам қисқача қисқача таҳлил қилинган.*

***Аннотация.** В данной статье изложены теоретические основы воспитания совершенного человека с точки зрения великого мыслителя XIII века и представителя тасаввуфа Азизуддина Насафи. Также приведён краткий анализ антропологического учения Насафи.*

***Annotation.** The article deals with the analysis of the theoretical basics of training a perfect man according to Aziziddin Nasafi, who contributed a lot to Sufism, philosophy and his anthropological teaching of the 13th century.*

***Калим сўзлар:** Азизиддин Насафий, “Зубдат ул-ҳақоийқ”, руҳий покланиш, комил инсон, қалб, нигилизм, руҳ, эзгулик, юксак маънавият, ахлоқ.*

***Ключевые слова:** Азизуддин Насафи, “Зубдат ул-хакаик”, духовное очищение, совершенный человек, душа, нигилизм, дух, высокая духовность, поведение.*

***Key words:** Aziziddin Nasafi, Zubdat ul khaqayiq, spiritual tidiness, a perfect man, heart, nihilism, spirit, good deed, high morality, ethics.*

Сўнгги йилларда глобал миқёс касб этиб, инсон ҳаётининг барча соҳаларини қамраб олаётган турли маънавиятга зид хавф-хатарлар вужудга келди, уларнинг олдини олишнинг самарали йўллари аниқлаш муҳим вазифага айланди. Гарчанд, инсон онги ва қалби учун кураш тарихан турли шаклларда инсоният ҳаётидан ўрин эгаллаб келган бўлса-да, XXI асрда бу жараён турли оқимлар ва кучлар томонидан ғаразли мақсадлар йўлида амалга ошириляётган, инсон, жамият маънавиятига мафкуравий хуружлар орқали кечмоқда. Инсоният маънавияти халқаро экстремизм ва терроризм доирасидаги ёвуз кучларнинг хуружларидан азият чекмоқда.

Бугунги кунда комил инсон ҳақида тасаввур ва қарашларимизнинг илмий-назарий, амалий асосларини мустаҳкамлаш, бу борадаги муайян хулосалар чиқариш, маънавиятни яна-да юксалтириш учун мутасаввуф олимларнинг қарашлари, хусусан, Азизиддин Насафийнинг комил инсон концепцияси фундаментал аҳамият касб этади.

Маълумки, тасаввуф таълимотида комил инсон идеали, унинг асосий хусусиятлари, бу идеалга эришиш жараёнидаги руҳий эволюция боскичлари, унинг инсон ҳаёти маъносини англашдаги ўрни каби бир қатор ахлоқий-фалсафий масалалар чуқур назарий таҳлил этилган. Тасаввуф таълимотида бундай масалаларга нисбатан ёндашувлар хилма-хиллигини кузатиш мумкин. Юқоридаги фикрдан шуни англаш мумкинки, комил инсон тушунчаси, ўз моҳиятига кўра, кўп маъноли хусусият касб этади. Ҳар бир таълимот комил инсон тушунчасига ўз даври ижтимоий-тарихий шарт-шароитларидан келиб чиқиб ёндашган ҳолда, унинг маълум аспектини очиб берганлигини кузатиш мумкин.

XII–XV аср Шарқ мутафаккирлари дунёқарашига таъсир этган муҳим омилардан бири бу айнан тасаввуф таълимотидир. Тасаввуф таълимотининг ёрқин намояндаларидан Юсуф Ҳамадонийнинг ирфон мактабида таълим олган Абдуҳолик Ғиждувоний ва Аҳмад

Яссавийлар мустақил тасаввуфий тариқатларини ташкил этдилар.¹ Яссавия тариқатида тасаввуфнинг назарий асослари бўлмиш инсоннинг зоҳирий ва ботиний покланиши, танани чиниктириб, руҳи покланишини тарғиб этувчи тадбир-тариқат, ҳақиқат, маърифат, муҳаббат босқичлари муҳим ўрин тутади.

Комил инсон концепциясининг турли талқинлари орасида Азизиддин Насафийнинг қарашлари алоҳида диққатга сазовор ва бу масалаларни илмий-фалсафий нуқтаи назардан тадқиқ этиш долзарбдир. Зеро, тасаввуф таълимотида комил инсон ва уни тарбиялашдек ғояга бугун бир асар ёзган мутасаввуфлар саноклидир. Азизиддин Насафийнинг инсон тўғрисидаги қарашлари “Кашф ул-хақойиқ” (“Ҳақиқатларнинг очилиши”), “Зубдат ул-хақойиқ” (“Ҳақиқатлар қаймоғи”), “Мақсади ақсо” (“Сўнгги мақсад”), “Ал-инсон ул-комил” (“Комил инсон”), “Манозил ас-соирин” (“Сайр этувчиларнинг манзиллари”), “Усул ва фуруъ” (“Асос ва шохлар”), “Баён ат-танзил” (“Нузул баёни”), “Мабдаъ ва маод” (“Чиқиш ва қайтиш жойлари”) каби асарларида баён этилган.²

Насафийнинг комил инсон концепцияси миллий ғоямиздаги комил инсон концепциясини асослашда пойдевор вазифасини ўтайди. Айниқса, бугунги юксак маънавиятли баркамол авлодни тарбиялаш борасидаги давлатимиз сиёсати, айнан, Азизиддин Насафий ҳамда бошқа кўплаб мутасаввуфларнинг комил инсон борасидаги қарашларини ўрганишни ва уни амалиётга жорий этишни тақозо қилади. Чунки юксак маънавиятлилик ва комилликнинг шарти сифатида кўрсатиловчи кўплаб масалалар бундай қарашларда яққол намоён бўлади. Жумладан, руҳан покланиш, қалб улуғлиги, виждон поклиги тушунчалари комилликнинг бирламчи ва асосий негиз шартларидан саналади. Азизиддин Насафий қарашларида юқоридаги тушунчалар қалб, тил ва амал бирлиги кўринишида ифодаланган. Биргина шу масаланинг ўзи улкан аҳамиятга эга. Негаки, айна жиҳатга эътиборсизлик Ғарбда ижтимоий бегоналашув, маргиналлик, экзистенциал вакуум каби ҳолат ва тушунчаларни ўзида акс эттирган нигилизм фалсафасини келтириб чиқарди. Бундай салбий оқибатларнинг олдини олиш каби назарий ва амалий масалаларни ҳал этишда ҳам Азизиддин Насафий комил инсон концепциясининг аҳамияти муҳим. Бугунги кунда глобал маънавий таҳдидлар замонида ислом динини никоб қилиб олган турли экстеримистик ғояларнинг ғаразли мақсадларини англашда ҳам ушбу концепцияга зарурат туғилади.

Зеро, Азизиддин Насафий ўзининг “Зубдат ул-хақойиқ” асарида дунё борлиғи, инсон борлиғи, унинг маънавий камолоти ҳақидаги фикрларни ислом фалсафасининг уч катта назарий асоси бўлмиш шариат аҳли, ҳикмат аҳли (файласуфлар) ва мутасаввуфлар қарашларининг қиёсий таҳлили орқали очиб берган. Шу маънода, Азизиддин Насафий таълимоти билан танишиш дин, фалсафа ва тасаввуф илмлари моҳиятини англашда ҳам беминнат кўмакчи вазифасини ўтайди. Азизиддин Насафийнинг комил инсон концепцияси ислом шариати ва тасаввуф илми ўртасидаги баҳсли масалаларни ойдинлаштиришда ҳам бирмунча назарий аҳамиятга эга. Мутасаввуфнинг комил инсон концепцияси методологик жиҳатдан ҳам муҳим аҳамиятга эга бўлиб, яъни унда қиёслаш, анализ ва синтез методлари имкониятларидан кенг фойдаланилган ва ахлоқий-фалсафий масалаларни ёритишда шариат аҳли, ҳикмат аҳли ва ваҳдат аҳли қарашларининг қиёсий таҳлилинини ўрганиш билан бирга, ўзи ёритган ҳар бир ахлоқий масаланинг онтологик генезисига ҳам чуқур эътибор қаратилган. “Комил инсон” тарбияси масалаларини таҳлил қилишда Насафий зардуштийлик таълимотига мурожаат қилган. Ушбу таълимотнинг асосий ахлоқий (эзгу сўз, эзгу фикр, эзгу амал) ғояларини қўллаб, уни “маърифат” (яъни ўзини англаш) тушунчаси билан тўлдирган. Насафий инсоннинг билиш қобилиятига юксак баҳо бериб, унинг яратувчанлик истеъдодини шарафлаган. Унинг назарида, жаннат ва дўзах, аввало, бу дунёнинг

¹ Наврўзова Г., Нурматова Н. Юсуф Ҳамадоний – етти пирнинг табаррук устози. Т., 2016, 148-бет.

² Саиджафарова П.Ш. Мистические и философские взгляды Азизуддина Насафи. Диссертация на соискание ученой степени кандидата философских наук, Душанбе, 2012, с. 99.

ўзида мавжуд, яъни тинч, осойишта ҳаёт, донолар суҳбати жаннатдан нишона бўлса, фитна ва фасод кўчайган нотинч муҳит, жаҳолат, дўзахдан далолат беради. Мутасаввуфнинг “Ал-инсон ул-комил” асари тасаввуф ва ирфон тарихи, фалсафий қарашлар тарихини библиографик манба бўлиб хизмат қилади.

Насафий бир вақтда инсонни (инсонни суғро) ва кичик олам (олами суғро) деса, бутун оламнинг ўзини (олами кубро) ва улуғ инсонни (инсонни кубро), дейди. Ҳар бир инсон кичик олам, бутун оламнинг ўзи улуғ оламдир. Инсон ҳар икки оламнинг нусхаси ва тимсоли, белгисидир. Улуғ оламда бор нарсалар кичик оламда мавжуд. Инсон улуғ оламнинг аввалу охири, зоҳиру ботини, моҳият ва шакллари идрок этиш учун ўзининг моҳиятини, зоҳир ва ботинини англаб етиши керак.

Шунингдек, Насафий инсоннинг руҳига юксак баҳо беради: “Руҳ жавҳардир, у жисмни ҳаракатга келтиради ва такомиллаштиради. У табиатга мувофиқ ўсимлик даражасида, ҳаракатга мувофиқ ҳайвон даражасида, ақлга мувофиқ комил инсон даражасида зуҳур этади.¹ Азизиддин Насафий ўзининг таълимотида инсонни “солик”, яъни йўловчига қиёслади. Бунда инсоннинг ўз ички, маънавий дунёсига сафар этиши назарда тутилади, айнан ички сафар уни комилликка эришишига ёрдам беради ва бунинг учун у, аввало, ўз нафсини енга олиши, имонини мустаҳкамлаши ва ахлоқий хулқ-атворга эга бўлиши керак. Умуман олганда, инсон тарбия жараёнидаги ахлоқий масалалар инсонни инсон сифатида шакллантиради, яна шуни таъкидлаш ўринлики, жамиятда содир бўладиган, кузатиладиган кўпгина нохуш муаммоларнинг асл заминиде инсоннинг ахлоқсизлиги асосий сабаб бўлиб туради.

Насафий руҳга яна қуйидагича таъриф беради: “Руҳ латиф жавҳар, у майдаланмайди ва аъзоларга бўлинмайди. Чунки руҳ амр олаmidан, ҳатто унинг ўзи амр. Жисм эса қаттиқ ва дағал жавҳар, у майдаланади ва жисмларга бўлинади, у махлуқот олаmidан”.² Мутасаввуфнинг мазкур хулосаси комил инсон тарбиясида руҳнинг алоҳида ўрни борлигидан далолат беради. Азизиддин Насафий шундай дейди: “Жумла мавжудот одамзотга шунинг учун сажда қиладики, одамлар орасида комил инсон бор. Бас, жумла одам комил инсон туфайли шарафлидир. Мавжудотлар ичра комил инсондан улуғроқ, шарафлироқ ва донороқ зот йўк, чунки комил инсон энг пастдан энг юқоригача мартабалардаги мавжудотнинг хулосаси ва қаймоғидир, фаришталар, руҳоний мавжудотлар ва аршу курси, самовоту кавокиб ҳаммаси комил инсон хизматидадирлар ва ҳамиша комил инсон теградини тавоф қилурлар ва комил инсон ишларини бажо келтирурлар. Комил инсон илм мазҳаридир, комил инсон илоҳий зот сифатларининг ҳам мазҳаридир”.³

Умуман олганда, юқорида келтирилган маълумотлардан шу нарса аёнлашадики, тасаввуф аҳли инсонни руҳан ва жисмонан бирлигини таъкидлашади, асосан, руҳнинг юксаклигини, уни поклигини ҳамда даволаниши кераклиги ҳақида фикр юритишади, зеро, руҳи пок инсоннинг жисми ҳам пок бўлиши, ақли етук инсоннинг ўз олдига олий мақсадлар қўйиши, шубҳасиз.

Насафий таълимотидаги комил инсон тушунчасига қуйидагича хулоса беришимиз мумкин: комил инсон бунёдкорлик, яратувчилик қобилиятига эга бўлиб қолмай, у ақлга мувофиқ ҳаракат қилади ва ўз маънавий дунёсига сайр қилувчи сайёҳдир. Мутасаввуф инсонни ҳайвонга тенглаштиради ва унда ҳайвондан фарқли тарзда комиллик сари интилиш сифати мавжудлигини қайд этиб, инсон руҳини тарбиялашга, илм олишга, ҳаромдан, ҳалоллиги шубҳали бўлган нарсалардан тийилишга, зикр қилишга лойиқ хусусиятлари борлиги тўғрисидаги фикрларни илгари сурган. Азизиддин Насафий фикрига мувофиқ, инсон – ҳайвон турларидан биридир. Таълим ва тарбия, ўқиш ва такрорлаш, такво, зикр туфайли

¹ Азизиддин Насафий. Зубдат ул-ҳақоийқ (Ҳақиқатлар қаймоғи). Т., “Камалак”, 1996, 55-бет.

² Шу манба. 56-бет.

³ Нажмиддин Комилов. Нажмиддин Кубро рисоласи. “Халқ мероси” нашриёти, Тошкент, 1995.

инсон даражасига кўтарилади.¹ Ҳаёт, билим, ирода, қувват, эшитиш, кўриш, нутқ, ирода этиш каби хусусиятлар ҳақиқатдан ҳам инсондан ташқари мавжуд эмас. Бундай хусусиятлар, қобилиятлар инсон жисмида ҳаракат қилганида ҳақиқий мавжудлик касб этади. Камолот худди шундай мавжудлик бор жойда содир бўлади. Дарахтнинг барча хусусиятларидан, ривожланиш даражасидан меваси қадрли бўлганидек, мавжудотнинг меваси – инсондир. Одамзот жонли мавжудот бўлганлиги учун ҳам, у ўзининг зарурияти миқдоридан мехнат қилиши, оиласини хор қилмай боқиши, кучи етгунча бошқа кишиларга хизмат қилиб, ҳожат чиқариши лозим. Чунки қаноат ва озодликдан яхшироқ нарса йўқ. Кимки қаноат ва зуҳдни пеша қилган бўлса, у – шоҳдир. Кимки ушбу хислатларга эга бўлмаса, у – қулдир.

Азизиддин Насафий, комил инсон деганда, инсонларнинг энг мукаммали, энг ақлли, энг доноси, Худо билан одамларни боғловчи, ғайб сирларини бошқаларга етказувчи кишини тушунади. Бундай кишида илоҳий хислатларнинг ҳаммаси мужассам бўлади, ўзининг юксак маънавияти билан бутун коинотни қамраб олади. Бундай кишилар ҳамиша бедор ва ҳамма нарсадан хабардор бўладилар. Комил инсон жамият ичида шаклланади, яъни азалдан мартабаси аниқланган руҳ эмас, балки маънавий-ахлоқий покланиш жараёнида камолотга эришади. Комилликнинг олий белгиси – Ҳақ йўлидан бориб, халққа фойда келтиришдир. Инсон ўзининг кундалик фаолияти билан бошқаларга қанча фойда келтирса, ёмонларни тўғри йўлга бошласа, Ҳақ йўлида фидойилик қилса, шунчалик юксакликка, комилликка кўтарилади. Насафийнинг куйидаги фикри ҳам инсоннинг комиллик сари интилишида ўзига хос ўринга эгадир. Мутасаввуф “...инсон жони (руҳи)нинг камолоти ақллар ва фалаклар олами (руҳи) билан вобастадир, зеро, фалаклар оламининг барча жонлари ва ақллари маърифат ва сафо соҳибидирлар ва доимий равишда маърифат эгаллаб, нурафшонлик касб этадилар. Шу боис инсоннинг вазифаси – узлуксиз маърифатга интилиш ва нур билан тўлдириш ва илм топиб, мусаффолик сари интилишдир”.² Бу фикрлар орқали мутасаввуф инсонни илм олиш, маърифатга интилиш ва ўз қалбини маърифат нурлари билан тўлдиришдек қимматли амалларга ундаган. Азизиддин Насафий яна бир ўринда куйидаги “...шундай йўл тутгинки, қалбинг саховат ва ҳикматга тўлган бўлсин, эзгулик соҳиб бўлгин... қалбинг ҳақгўйлик (ростлик) ва эзгулик билан безансин, токи инсон деган улуғ номга муносиб бўлсанг, дўзах азобларидан қутуласан... Сенинг ҳақиқатинг (моҳиятинг) тўғрилиқ ва хайрли ишлар ижод қилиш бўлсин”³ ғоясини илгари сурган. Бу ҳам комиллик сари интилишнинг ўзига хос йўналишларидир. Комил инсонга Яратган томонидан кўрсатилган бунчалик ҳурмат-эътиборнинг, олий эҳтиромнинг боиси, унинг ҳам илоҳий, ҳам дунёвий такомилга эришгани учундир, чунки у “ҳеч кимга хизматини дариғ тутмайди, тили, кўли, моли билан ўзгалар ёрдамига шошилади... зеро, қалб камолотига эришиб, жаннатий одам нимаики қилмасин, унинг дунё ва охирати кенгайди”.⁴

Демак, комил инсонлар Аллоҳнинг суюқ бандалари, чунки улар Яратганнинг асл мақсадини рўёбга чиқариш учун бунёд бўлганлар: бу юксак ахлоқ эгаларининг ҳар икки дунё учун буюк хизматлари жаннатни кенгайтириш ва дўзахни торайтиришдан иборат. Шу боис улар коинотнинг сарвари, барча борлиқ улар учун яратилган.

Шундай қилиб, Азизиддин Насафий инсон буюк зот эканлигини ҳар томонлама ишботлади. Инсон, коинот, Оллоҳ ўзаро алоқадор, бир-бирига таъсир ўтказиб туради, деган хулосага келди. Худди шунинг учун ҳам, Азизиддин Насафийни тасаввуф фалсафасида баркамол инсон тўғрисидаги таълимотнинг машҳур назариётчиси, дейиш мумкин. Ўз навбатида, Азизиддин Насафий кубравияни ўрта аср мусулмон фалсафасида инсон руҳий-

¹ Азизиддин Насафий. Зубдат ул-ҳақойик (Ҳақиқатлар каймоғи). Т., “Камалак”, 1996, 42-бет.

² Шу манба. 21-бет.

³ Шу манба. 54-бет.

⁴ Шу манба. 55-бет.

маънавий камолоти тўғрисидаги йирик, яхлит таълимот даражасига кўтарди, десак, муболаға бўлмайди.

Хулоса қилиб айтганда, Азизиддин Насафий XIII аср тасаввуф тариқатининг кўзга кўринган назариётчиси сифатида тасаввуф таълимотининг ниҳоятда машаққатли ва масъулиятли йўл эканлигини, бу йўлга кўр-кўрона кириб бормасликни назарий жиҳатдан асослаб беради. Тасаввуф йўлини танлаган одам учун бу йўл одамийликнинг барча даражаларини эгаллашга ёрдам беришини, зеро, тасаввуф йўлига киришнинг асл мақсад-муддаоси қалб саховатига эга бўлиш, эзгулик соҳибига айланишдан иборатлигини таъкидлаб кўрсади. “Шундай бўлгилки, сендан беихтиёр ҳамиша яхшилик ва саховат ёғилиб турсин, ҳамма вақт ёвузлик ва ҳақорат ёғдирадиган кишилардан бўлма, чунки уларнинг ҳақиқати (табиати) ҳамиша ноҳақлик ва зулм, нохушлик ижод қилишдир. Сенинг ҳақиқатинг (моҳиятинг) тўғрилиқ ва хайрли ишлар ижод қилиш бўлсин”, деб ўз фикрини хулосалайди Азизиддин Насафий.